

В.В. ПУШКАРЬОВ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКСПОРТУ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Стаття присвячена вивченню основних засад, на яких відбувається регулювання експорту з ЄС. Досліджується зміст Регламенту 2603/69 як основного нормативно-правового акту, що містить загальні правила експортування товарів. З'ясовується, за

© ПУШКАРЬОВ Вадим Володимирович – здобувач Інституту законодавства Верховної Ради України

якими критеріями розрізняються товари в ЄС, що експортуються, а також яким чином ці критерії впливають на встановлення правових режимів експорту

Ключові слова: експорт товарів, правове регулювання, Європейський Союз, регламенти.

В статье исследуются основные принципы, в соответствии с которыми осуществляется правовое регулирование экспорта из ЕС. Изучается содержание Регламента 2603/69 как основного нормативно-правового акта, устанавливающего общие правила экспортирования товаров из ЕС. Определяются критерии градации экспортируемых товаров, на основании которых вводится различный правовой режим их экспорта

Ключевые слова: экспорт товаров, правовое регулирование, Европейский Союз, регламенты.

This article investigates the basic principles in accordance with which the legal regulation of exports from the EU is carried out. The maintenance of Regulations 2603/69 as the basic regulatory legal act establishing the general rules of export of the goods from EU is studied. Criteria of gradation of the exported goods on which basis the various legal regime of their export is entered are defined

Key words: exports of goods, legal regulation, the European Union, regulations.

Метою даної статті є дослідження загальних засад здійснення регулювання експорту з ЄС. Задля досягнення визначеної мети в процесі наукового дослідження передбачається: вивчити зміст основного нормативно-правового акту, що містить загальні правила регулювання експорту; з'ясувати, яким чином здійснюється градація товарів, що експортуються, в ЄС; визначити особливості регулювання експорту в ЄС; надати узагальнюючу характеристику регулювання експорту в ЄС.

Зважаючи на те, що Україна є імпортозалежною державою, значна частина імпорту до якої здійснюється саме з ЄС, питання вивчення тих правил, на основі яких здійснюється експорт з ЄС, є вкрай важливим та актуальним в сучасному розвиткові відносин ЄС- Україна. Деякі аспекти даного питання вже певною мірою були досліджені Л.М.Ентіним, С.Ю.Кашкіним, З.Мозіль, О.О. Покрещуком та іншими. Однак, комплексного дослідження даних аспектів до цього часу проведено не було. Відтак, новизна теми обумовлюється відсутністю досліджень за обраним напрямком в даному ракурсі.

Загальні правила експортування товарів з ЄС регулюються Регламентом 2603/69 від 20 грудня 1969 року¹. Цей Регламент проголошує принцип свободи експорту та визначає процедури, які встановлюють порядок та випадки застосування нагляду та захисних заходів щодо експорту. Базисним принципом регулювання експорту з ЄС є принцип свободи експорту та відмови від кількісних обмежень, за винятком лише тих обмежень, що прямо передбачені установчими договорами. Принцип вільного експорту з ЄС тлумачиться як відсутність будь-яких кількісних обмежень для експорту. Цей принцип може бути обмежений лише на основі суспільної моралі та етики, публічної політики, громадської безпеки, захисту життя та здоров'я людей, охорони тварин та рослин, охорони національних культурних, історичних та археологічних цінностей, захисту промислової та комерційної власності. Не дивлячись на виключну компетенцію ЄС в питаннях встановлення правил щодо експорту товарів, Регламентом підтверджено компетенцію Держав-членів на введення обмежень на експорт за наявності вказаних в Регламенті підстав. Відмітимо, що, по-перше, дія Регламенту спрямована на екс-

порт до всіх третіх країн, а по-друге, Регламент регулює загальні питання експорту всієї індустріальної продукції, що є в межах правового регулювання ЄС. Однак, оскільки сільськогосподарська продукція відноситься до вразливих товарів, то відносно неї він містить лише додаткові правила, що встановлюють загальну організацію сільськогосподарських ринків та спеціальні правила щодо обробленої сільськогосподарської продукції. Регулювання торгівлі сільськогосподарською продукцією, яка відноситься до загального ринку, а також заходи відносно обробленої сільськогосподарської продукції, встановлюються статтею 308 Договору про заснування ЄС (колишня ст.235). Таким чином, сільськогосподарська продукція виключена із загальної експортної торговельної політики ЄС, а є окремим самостійним напрямком політики ЄС.

Регламентом встановлено порядок проведення консультаційних та інформаційних процедур, що є необхідними при здійсненні експорту товарів, правила щодо застосування захисних заходів Співтовариства. Регламент встановлює загальну спільну процедуру отримання інформації та консультацій з приводу застосування захисних заходів. Якщо у разі нестандартних або непередбачуваних обставин на ринку Держава-член вважає, що необхідно застосувати певні захисні заходи, то вона повинна проінформувати Комісію, яка в подальшому, якщо вирішить, що ці заходи є необхідними, буде рекомендувати їхнє вжиття іншим Державам-членами. Консультацію можна отримати в будь-який час в консультативному комітеті, що складається з представників кожної Держави-члена, які проводять засідання під головуванням представника Комісії. Ці консультації пов'язані з експортними умовами для загальних та окремих видів товарів, а також із визначенням заходів, які можуть застосуватися в певних випадках. Зазвичай робота комітету ініціюється Державами-членами з метою отримання консультації щодо необхідності захисних експортних заходів.

Регламент встановлює можливість контролю над експортом окремих видів товарів шляхом захисних або спостережних заходів. Разом із тим, застосовувати такі заходи заборонено, якщо в торгових угодах між ЄС та країнами-імпортерами визначені інші експортні обмеження, такі як квоти, експортні ліцензії, експортні дозволи, тощо. Захисні заходи полягають в обмеженні експорту до певних визначених країн (наприклад, експорт товару до країн з неринковою економікою) або ж експорту з певних регіонів Співтовариства. Вони не повинні впливати на товари, що вже на знаходяться на кордоні Співтовариства. Питання щодо застосування захисних заходів приймаються кваліфікованою більшістю від загального складу Комісії. Комісія також може застосувати такі заходи у разі, коли необхідні безпосередні дії, за власною ініціативою. Комісія, діючи відповідно до пропозиції держави-члена щодо застосування відповідних захисних заходів або за своєю власною ініціативою, може накласти заходи щодо обмеження експорту цієї продукції у вигляді отримання певних дозволів, однак при цьому подальші заходи щодо експорту має вирішити Рада. Рада та держави-члени мають бути негайно повідомлені про застосування таких заходів та в цей же час без зволікань повинні виконувати відповідні дії. Також держава-член може як тимчасовий захисний захід запровадити отримання експортного дозволу, яке надається в спосіб та на умовах, що визначені нею. Комісія має бути негайно повідомлена про такі заходи й вони мають застосуватися тільки до тих пір, доки рішення Комісії або Ради стосовно цього випадку та цього товару не набере юридичної сили. Іноді дозвільна система експорту певного товару може бути введена Комісією за власною ініціативою

чи на запит держави-члена, коли аналіз ринку показує, що товар є життєво важливим для ЄС. У випадку, якщо Комісія з якихось причин не відповідає на запит держави-члени щодо встановлення дозвільної системи на експорт, держава може звернутися до Ради ЄС, яка має винести рішення з питання.

Для того, щоб вірно оцінити ситуацію, яка склалася на ринку ЄС, Комісія може запросити від держав-членів статистичні дані щодо наявності та стану продажу певного товару, що експортується. Іноді перед прийняттям відповідного рішення щодо введення дозвільної системи на експорт або кількісного обмеження експорту, Комісія пропонує здійснити нагляд за продукцією. Нагляд відрізняється від введення дозволів тим, що експорт здійснюється в тих обсягах, що і до виникнення спірного питання, але експортери зобов'язані заповнювати певні опитувальники чи залишати відповідну інформацію щодо товару. Порядок такого нагляду визначається відповідно до національного законодавства держави-члена, в якій виникло питання щодо експорту, а також з урахуванням вимог, вказаних Комісією.

Захисні заходи стосовно експорту дозволяють попередити або виправити критичну ситуацію із товарами на внутрішньому ринку ЄС. Відмітимо, що іноді інтереси Співтовариства вимагають застосування відповідних заходів, що містять кількісні обмеження на експорт, навіть, з певним притисненням інтересів конкретної держави-членів. При вирішенні питання про запровадження захисних заходів або про подовження тимчасових захисних заходів обов'язковим питанням, що вноситься на розгляд в консультативному комітетові, є очікуваний ефект від запровадження таких заходів, при цьому визначається наявність тих обставин, які стали підставою для їхнього застосування, встановлюється, чи задовольняються умови для їхнього застосування, чи існує ще в них необхідність. В результаті такого обговорення захисні заходи можуть бути посилені або взагалі відмінені, якщо вони тривають більше, ніж необхідно і для їхнього запровадження вже не існує підстав.

З означеного слід зробити такі важливі висновки: по-перше, загальні правила встановлюються ЄС, однак держави-члени теж наділені відповідною умовною самостійністю у вирішенні питань експорту. Зокрема, це стосується вжиття невідкладних заходів щодо обмеження експорту чи його контролю з метою попередження критичних ситуацій на ринку ЄС чи конкретної держави-члена. По-друге, щодо вжиття захисних заходів до експорту товарів з ЄС за результатами проведених консультацій в консультативному комітеті рішення можуть бути прийняті Комісією, а у разі незгоди з таким рішенням, держава-член може звернутися до Ради ЄС. По-третє, про всі дії держав-членів обмеження принципу вільного експорту товарів з ЄС має бути повідомлено Комісію ЄС, що забезпечує постійний інформаційний обмін між державами-членами ЄС та сприяє ефективному поточному контролю стану внутрішнього ринку ЄС. По-четверте, прийняттю рішення про вжиття захисних заходів в більшості випадків передують проведення процедури нагляду за товаром, що експортується, і відносно якого виникають питання у доцільності обмеження його експорту, що вказує на виважений та раціональний підхід ЄС до застосування заходів, які можуть з однієї сторони, зменшити його прибутки, а з іншої, можуть зашкодити інтересам ЄС внаслідок утворення ситуації з нестачею певного життєво важливого для ЄС товару. При цьому обов'язково звертається увага на очікуваний ефект від запровадження захисного заходу.

Регламент має додатки, в яких визначені списки тих товарів, на які принцип вільного експорту не розповсюджується. До вказаного Регламенту у 1992 році

Регламентом Ради ЄС № 3918/91 від 19 грудня 1991 року² до Регламенту № 2603/69 були внесені зміни, відповідно до яких всі послаблення, які були до цього надані Державам-членам щодо принципу вільного експорту з ЄС певних видів товарів, були усунені. Дані зміни є важливими з огляду на те, що кількісні обмеження на експорт не можуть бути сумісними із принципом побудови спільного ринку світової торгівлі. Тому деякі товари були вилучені зі списку. Водночас, неконтрольований експорт товарів може нанести шкоду інтересам ЄС. В 2008 році Європейською Комісією³ було прийнято рішення про вдосконалення Регламенту 2603/69. Обґрунтовуючи свою позицію тим, що правила щодо експорту містяться в різних нормативно-правових актах ЄС та потребують відповідної кодифікації з метою більш спрощеного режиму доступу до них та їхнього сприйняття, в лютому 2008 року було об'єднано всі попередні норми вказаного Регламенту та норми, якими внесено зміни до Регламенту. Консолідована версія Регламенту 2603/69 відтепер є основним правовим актом, що регулює експорт ЄС до третіх країн, зазначивши, що «експортування продукції з ЄС має відбуватися на принципі вільного експорту до третіх країн, за винятком лише тих випадків, що визначені в цьому Регламенті»⁴.

Для експорту окремих товарів в ЄС встановлені спеціальні правила регулювання експорту. Такі товари як, наприклад, нафта та продукти її переробки, продукти харчування, культурні цінності, небезпечні хімічні речовини, відносяться до спеціальних товарів, а тому регулюються спеціальними правилами експорту (наприклад, Регламентом № 1334/2000 від 22 червня 2000 року⁵ регулюється експорт товарів подвійного призначення; Регламентом № 3911/92 від 9 грудня 1992 року⁶ встановлено правила експорту товарів, що мають культурну цінність; експорт товарів, які можуть бути знаряддям торгур регулюється Регламентом № 1236/2005 від 27 червня 2005 року⁷, тощо).

Одним із важливих пріоритетів здійснення торговельної політики є забезпечення інтересів ЄС. Саме для забезпечення реалізації цього принципу в ЄС ведеться постійний контроль над імпортом та експортом. Одним із заходів регулювання зовнішньої торгівлі в ЄС є встановлення певних обмежень як на ввезення, так і вивезення товару. Механізм встановлення кількісних обмежень супроводжується квотуванням на експорт та імпорт товарів. Квотування представляє собою встановлення на певний період часу визначеного обсягу імпорту або експорту окремих товарів з розподіленням об'ємних часток (квот) між конкретними імпортерами чи експортерами. Квотування, окрім свого регуляторного характеру щодо збалансування товарів на ринку ЄС та забезпечення їхньої достатньої кількості у поєднанні із прагненням отримати прибутки, може також застосовуватися як захід тарифного регулювання, встановлюючи межі обсягу імпорту та експорту товарів, на які розповсюджуються тарифні преференції та тарифні вилучення. Квотування має відповідати засадам конкуренції та вільного руху товарів, лібералізації торгівлі між ЄС та іншими країнами, тобто не можна допускати порушення прав товаровиробників в зв'язку із тим, що вони походять з певної держави-члена (прикладом, забороняється субсидування експорту), або в зв'язку із тим, що товар у певного товаровиробника є дорожчим, тощо.

Квотування в межах ЄС здійснюється у відповідності до вимог СОТ, а правила процедур квотування здебільшого є аналогічними правилам, визначеним ГАТТ. ЄС встановлює достатньо прозорі та чіткі, зрозумілі та передбачувані процедури отримання квот як для країн-експортерів, так і для країн-імпортерів. Ви-

сокий рівень чіткості налагодженого механізму визначення кількості необхідних квот, їхнього розподілення забезпечується передусім постійним обміном інформацією між державами-членами та між державами-членами і Комісією. Разом з тим, на практичну реалізацію вказаних процедур адміністрування кількісних квот в ЄС, попри намагання утворити безпристрасний та об'єктивний механізм такого адміністрування, все ж здійснює вплив загальна політична ситуація, що обумовлюється інтегрованим характером об'єднання. Тому більшість квот як кількісного, так і вартісного характеру, встановлюється в межах двосторонніх угод ЄС з іншими країнами.

Підсумовуючи викладене, слід вказати, що в межах ЄС діє значна кількість регламентів стосовно експорту. Встановлення правил щодо експорту ґрунтується на визначенні категорії товару, його цільового призначення, його значущості та цінності для задоволення внутрішніх потреб ЄС. Серед товарів, що експортуються, окремі правові режими встановлено насамперед для сільськогосподарської продукції та інших товарів. Експорт сільськогосподарської продукції не є предметом регулювання спільної торгівельної політики, а виступає елементом самостійної сільськогосподарської політики ЄС. Товари, експорт яких відбувається за правилами, які встановлюються в межах спільної торгівельної політики ЄС, теж мають внутрішню градацію (товари, що мають культурну цінність; продукти харчування, нафта та продукти її переробки, небезпечні хімічні речовини, товари подвійного призначення, тощо). Експорт таких товарів відбувається згідно із відповідними регламентами, що регулюють саме цей вид товарів. Важливе місце при визначенні правил експорту цільове призначення товару. ЄС встановлено деякі виключення із загальних правил експорту у разі, якщо експорт товару здійснюється в гуманітарних цілях до третіх країн. В такому разі товари виступають предметом гуманітарної допомоги, внаслідок чого підпадають під дію особливого режиму їхнього експорту.

1. *Regulation (EEC) No 2603/69 of the Council of 20 December 1969 establishing common rules for exports* // OJ L 324, 27.12.1969, p. 25–33. 2. *Council Regulation (EEC) No 3918/91 of 19 December 1991 amending Regulation (EEC) No 2603/69 establishing common rules for exports* // OJ L 372, 31.12.1991, p. 31–34. 3. *Proposal for a Council Regulation of 20 February 2008 establishing common rules for exports (Codified version) Written procedure (2008/0034/ACC)*. <http://eur-lex.europa.eu> 4. Там само. 5. *Council Regulation (EC) No 1334/2000 of 22 June 2000 setting up a Community regime for the control of exports of dual-use items and technology*. <http://eur-lex.europa.eu> 6. *Council Regulation (EEC) No 3911/92 of 9 December 1992 on the export of cultural goods*.// OJ L 267, 19.10.1996, p. 30. 7. *Регламент № 1236/2005 від 27 червня 2005 року*. – Режим доступу: <http://eurodocs.sdla.gov.ua>